

Gefördert durch:

Bundesministerium
für Ernährung
und Landwirtschaft

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

Проект
«Сприяння розвитку професійної освіти в аграрних коледжах
України» (FABU), 2 фаза UKR 21-01

ДОСЛІДЖЕННЯ
на тему:
«Аналіз нормативно-правових актів
у сфері фахової передвищої освіти»

Автор:

Володимир ЗЕЛЕНИЙ

в.о. директора ВСП «Верхньодніпровський фаховий коледж ДДАЕУ»

Співавтор

і лектор:

Ханс Георг Хассенпфлюг

Керівник проекту FABU

2023

Зміст

Передмова	3
1. Класифікація законодавства про освіту в аграрних фахових коледжах в ієрархії правової системи України	4
2. Правова база/правові основи (закони, нормативні документи тощо) професійної підготовки в аграрних фахових коледжах України	5
2.1. Правова база/правові основи	5
2.2. Національна рамка кваліфікацій (НРК) України	5
2.3. Класифікація аграрної фахової передвищої освіти в Національній рамці кваліфікацій України	7
2.4. Стан процесу імплементації аграрної освіти до правового поля України	9
2.5. Неврегульованість системних правових питань процесу впровадження аграрної освіти в правову систему України, що потребують врегулювання	11
2.6. Системні правові питання, що потребують врегулювання щодо фахової передвищої освіти	11
2.6.1. Закони і кодекси	11
2.6.2. Інші системні правові питання, які потребують врегулювання з метою повної реалізації Закону України «Про фахову передвищу освіту», стосуються питань фінансування та класифікації професій в НПА	12
3. Інституції, відповідальні за розробку нормативних документів (наприклад, розробка кваліфікаційних характеристик) для навчання в аграрних фахових коледжах	13
4. Установи, відповідальні за зміст викладання (навчальні плани/програми), включаючи положення про кваліфікаційні іспити в сільськогосподарських фахових коледжах	15
5. Інші установи, які беруть участь у організації навчання в аграрних фахових коледжах. Їхні завдання, права та обов'язки	16
6. Принципи фінансування роботи аграрних фахових коледжів	20
7. Інші національні та регіональні органи чи комітети, які супроводжують (підтримують/регулюють) діяльність аграрних фахових коледжів	21
8. Процедури ініціювання та інтеграції інновацій до освітнього процесу та порядок їх законодавчого впровадження	23
9. Підсумки та висновки	24

Передмова

Освіта є важливою запорукою індивідуального та економічного процвітання, а отже, основою для згуртованості та подальшого розвитку суспільства. Говорячи про ефективність України як місця для бізнесу сьогодні, часто можна почути аргументи на кшталт: не вистачає відповідних фахівців, а професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців не відповідає міжнародним стандартам країн у ЄС і за межами Європи. У глобалізованому та цифровому світі сільське господарство та економіка України можуть стати та залишатися конкурентоспроможними в майбутньому лише за умови ефективної та якісної системи освіти. Тим паче, що такі мегатренди, як диджиталізація, зміна клімату та демографічні зміни, а також технології, що їх використовують останніми роками, суттєво змінили профілі робочих місць.

І того більше важливим є підвищення освітнього потенціалу на всіх етапах освіти та подальший розвиток освітньої галузі загалом. Існує особлива потреба в діях, коли йдеться про оновлення навчальних програм і планів, змісту навчання, сильнішої практичної орієнтації, розширення цифрової освіти й гнучкої та індивідуальної підтримки студентів. Сучасні практичні курси становлять основу професійної підготовки, а отже, важливу основу для безпечної участі у професійній діяльності.

Щоб відповідати новим викликам, важливо розглядати та впроваджувати освіту в теорію та практику загалом.

Динамічні запити ринку праці сьогодні вимагають гнучких освітніх траєкторій. Вони мають бути розроблені індивідуально та відповідати особистим можливостям, а також бути безперервними в сенсі безперервного навчання впродовж усього життя.

Сучасні правила освіти, перепідготовки та підвищення кваліфікації дозволяють включати нові технологічні розробки. З'являються і зовсім нові професії. Кредити ЄКТС, можливість здобуття як повної, так і часткової кваліфікації, мікрокваліфікації та інтеграція з академічними пропозиціями роблять фахову освіту гнучкою і привабливою для різних цільових груп.

Все більшої актуальності набуває співставність та інтеграція освітніх пропозицій.

У цьому контексті гібридні форми освіти, які поєднують професійну підготовку та елементи університетської освіти в одному навчальному курсі та таким чином реагують на мінливі вимоги у світі праці, стають все більш важливими. Це також охоплює добір молодих людей на етапі професійної орієнтації з метою поліпшення їхніх перспектив працевлаштування.

Метою цього дослідження є аналіз законодавчої бази навчання в аграрних фахових коледжах, щоб потім, на другому етапі, розробити імпульси і рекомендації для подальшого розвитку та оптимізації освіти в аграрних фахових коледжах. На наступному етапі ці пропозиції слід обговорити з особами, які приймають рішення, і тими, кого це стосується, з метою надання перспективних імпульсів для освітньої політики та реалізації інноваційних проєктів, а також розробки концепцій для кращої освітньої практики загалом.

1. Класифікація законодавства про освіту в аграрних фахових коледжах в ієрархії правової системи України

Всю правову систему України можна поділити на дві великі сфери: Публічне право та приватне право (див. рис. 1).

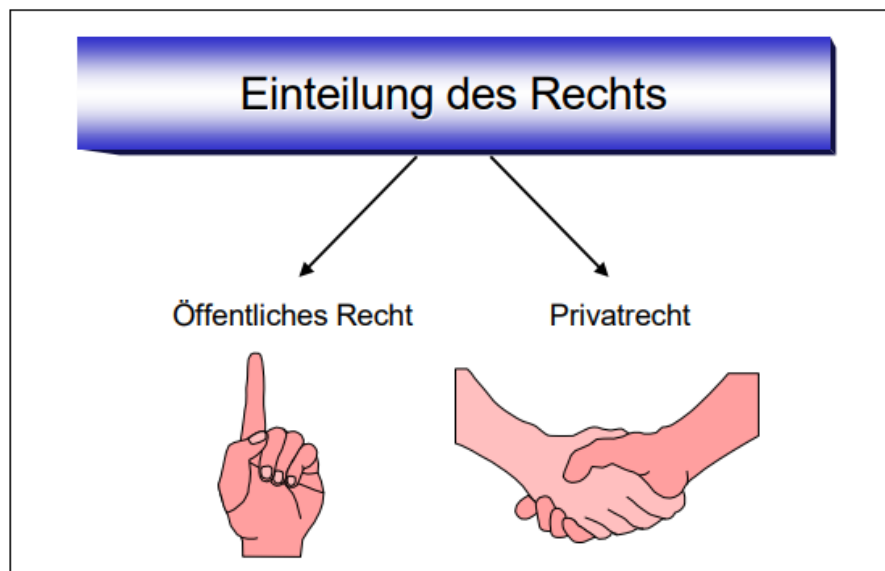

Рис. 1. Класифікація правової системи України

Публічне право – це частина права, яка регулює відносини між членами громади/суспільства, які зазвичай перебувають у відносинах підпорядкування та сфери управління, діяльності підприємств, установ, організацій насамперед державної форми власності, органів влади та місцевого самоврядування. Публічне право є втіленням правових норм, які лише надають право або зобов'язують суб'єкта публічної влади.

З іншого боку, **приватне право** стосується відносин між рівноправними членами громади/суспільства.

Сучасні рамкові умови та правові основи становлять основу привабливого професійного навчання.

Правові основи (закони, підзаконні нормативні акти тощо) навчання в аграрних фахових коледжах України інтегровані в ієрархію правової системи України таким чином:

- Конституція;
- офіційні закони, наприклад, Закони України «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту»;
- підзаконні нормативно-правові акти, зокрема, Укази Президента України, Постанови Верховної Ради України чи Кабінету Міністрів України, накази ЦОБВ;
- нормативно-правові розпорядження, наприклад, розпорядження голови відповідної обласної державної адміністрації (ОДА);

- установчі документи, Положення, Порядки, наприклад, Статути або Положення фахових коледжів, Порядки фахових коледжів про визнання результатів навчання здобутих шляхом неформальної або інформальної освіти;
- судові прецеденти, наприклад рішення або ухвали вищих судів України;
- договірне право, наприклад, договори про проходження практики.

Для якісного навчання потрібні хороші рамкові умови як підприємствам, так і молоді.

2. Правова база/правові основи (закони, нормативні документи тощо) професійної підготовки в аграрних фахових коледжах України

2.1. Правова база/правові основи

Аналіз правової ситуації з освітою в аграрних фахових коледжах в Україні показує, що законодавча база існує. Особливе значення для навчання в аграрних фахових коледжах мають такі норми права:

- Закон України «Про освіту»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Закон України «Про фахову передвищу освіту»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>
- Закон України «Про вищу освіту»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>
- Бюджетний кодекс України
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
- Закон України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>

Зазначені законодавчі акти формують міцну основу для навчання в аграрних фахових коледжах. На фоні розвитку подій на ринку праці, які було продемонстровано, цю основу необхідно регулярно адаптувати до поточних викликів, наприклад, шляхом внесення змін до згаданих законів.

2.2. Національна рамка кваліфікацій (НРК) України

Визначення місця фахової передвищої освіти в системі кваліфікацій можна знайти в Національній рамці кваліфікацій (НРК): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>

Національна рамка кваліфікацій (НРК) є інструментом класифікації кваліфікацій в українській системі освіти. Він спрямований на підвищення прозорості, порівнянності та мобільності як в Україні, так і в ЄС у зв'язку з Європейською рамкою кваліфікацій

(ЄРК). Основою класифікації є орієнтація на результати навчання, тобто набутих компетентностей. Прозорий опис результатів навчання має полегшити порівняння навчальних курсів і визнання кваліфікації між країнами. Завдяки орієнтації на результати навчання також існує можливість розподілу неформально та інформально набутих компетентностей.

Відправною точкою для розробки НРК є Європейська рамка кваліфікацій (ЄРК) з її вісьмома рівнями. Щоб врахувати національні особливості, кожна країна ЄС розробила власну національну рамку кваліфікації, яка, у свою чергу, посилається на ЄРК, а отже, забезпечує міжнародну порівнянність і співставність. На основі ЄРК розроблено НРК України. Вона має дві мети – сприяти прозорості, співставності, порівнянності та мобільності в Європі та в Україні (див. рис. 2).

Як і ЄРК, НРК має вісім рівнів. У визначенні кваліфікацій восьми рівнів НРК України враховано всі формальні кваліфікації української системи освіти, тобто кваліфікації загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, кожна з яких включає можливість реалізації академічних прав, включно з результатами неформального та інформального навчання.

Рис. 2: Національна рамка кваліфікацій України згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519

на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року №1341

Джерело: <https://enic.in.ua/index.php/en/systema-osvity/natsionalna-ramka-kvalifikatsij>

На кожному рівні НРК визначено дескриптори: «знання», «уміння/навички», «комунікація», «відповідальність і автономія». Разом із «індикатором рівня», який узагальнює структуру вимог, характерну для рівня навчання, ці компоненти утворюють опис рівня.

2.3. Класифікація аграрної фахової передвищої освіти в Національній рамці кваліфікацій України

Кваліфікації та ступені присвоюються НРК на цій основі. Згідно з цими специфікаціями професійна (професійно-технічна) освіта та фахова передвища освіта отримали такі рівні відповідно до НРК (див. рис. 3)

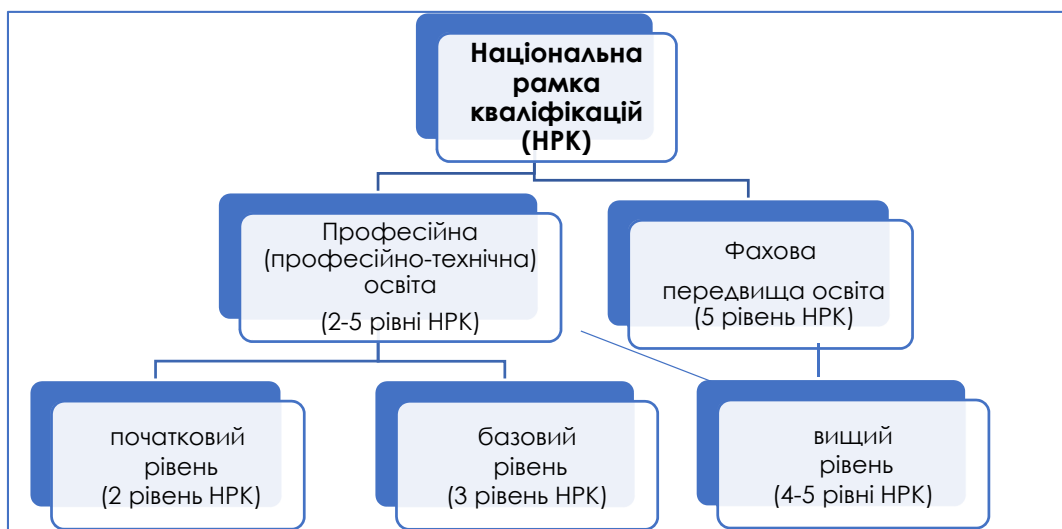

Рис.3: Національна рамка кваліфікацій України - Присвоєння рівня у сфері професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р.№ 519

На підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1341

Джерело: <https://enic.in.ua/index.php/en/systema-osvity/natsionalna-ramka-kvalifikatsij>

Професійні кваліфікації з відповідними компетентностями в українській системі освіти зосереджено в НРК здебільшого на 2-5 рівнях. Кожному рівню передують короткий текст, який описує профіль вимог відповідного рівня. Цей «індикатор рівня» загалом описує вимоги, які мають бути виконані, якщо метою є отримання кваліфікації відповідного рівня. Йдеться про ступінь, до якого випускники здатні впоратися зі складністю та непередбачуваними змінами, а також ступінь незалежності, з якою вони можуть діяти в професійній сфері або в науковому предметі.

Здатність до певної діяльності також включає набуття навичок фахівця. Вона описує здатність здобувати предметні та міждисциплінарні знання, широко та глибоко занурюючись в них, а також їх застосування. Водночас це означає здатність використовувати та розвивати інструменти і методи. Сюди ж відноситься вміння оцінювати результати роботи.

Особиста компетентність включає соціальні аспекти: командні та лідерські навички, здатність допомагати формувати власне навчальне чи робоче середовище та комунікативні навички. Крім того, є самостійність і відповідальність, здатність до рефлексії і до навчання.

«Знання», «уміння/навички», «комунікація», «відповідальність і автономія» та «індикатор рівня» описують характерну структуру вимог до ступеня. Ці компоненти утворюють так

званий опис рівня. На рис.4 наведено кваліфікаційні вимоги до кваліфікацій (дескриптори) 5 рівня Національної рамки кваліфікацій України.

(НРК) Всебічні Рівень спеціалізовані 5	емпіричні та теоретичні знання у сфері навчання та/або професійної діяльності, усвідомлення меж цих знань	широкий спектр когнітивних та практичних умінь/навичок, необхідних для розв'язання складних задач у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання знаходження творчих рішень або відповідей на чітко визначені конкретні та абстрактні проблеми на основі ідентифікації та застосування даних планування, аналіз, контроль та оцінювання власної роботи та роботи інших осіб у спеціалізованому контексті	взаємодія з колегами, керівниками та клієнтами у питаннях, що стосуються розуміння, навичок та діяльності у професійній сфері та/або у сфері навчання донесення до широкого кола осіб (колеги, керівники, клієнти) власного розуміння, знань, суджень, досвіду, зокрема у сфері професійної діяльності	організація та нагляд (управління) в контекстах професійної діяльності або навчання в умовах непередбачуваних змін покращення результатів власної діяльності і роботи інших здатність продовжувати навчання з деяким ступенем автономії
--	---	---	---	---

Рис. 4: Національна рамка кваліфікацій України – Опис вимог до рівня 5

Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>

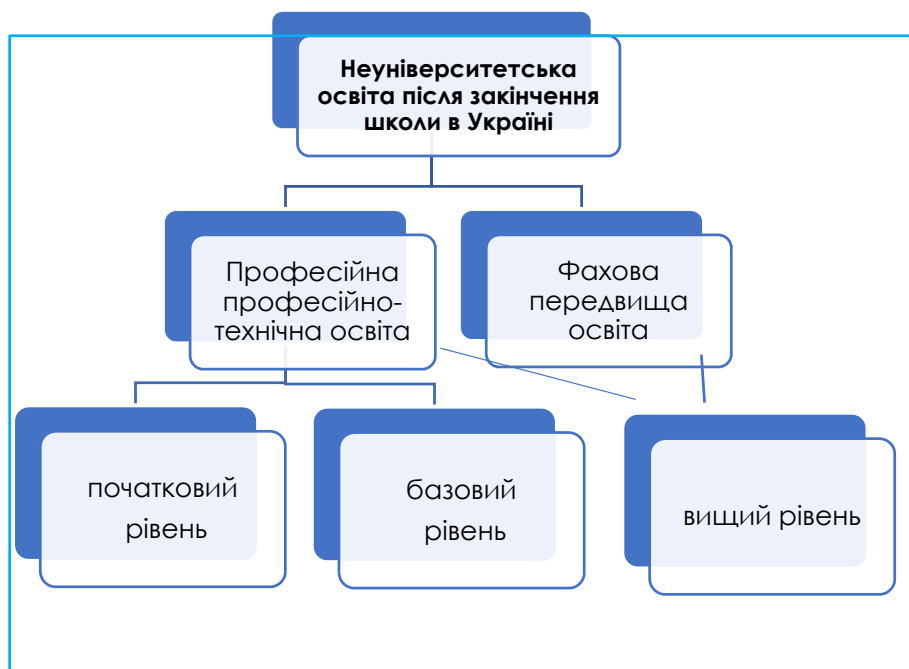

Рис. 5: Концепція неуніверситетської освіти в Україні після закінчення школи
Закон України «Про освіту» (статті 10, 15, 16)

Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту»

Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>

В Україні підготовка за ступенем «фаховий молодший бакалавр» регулюється насамперед Законом України «Про фахову передвищу освіту». Імплементация цього Закону проводиться на підставі наказу МОН від 24.09.2019 №1228 «Про затвердження плану заходів з організації підготовки проектів актів, необхідних для забезпечення реалізації Закону України від 6 червня 2019 р. № 2745-VIII «Про фахову передвищу освіту»». Процес впровадження ще не завершено. Нині він на завершальному етапі.

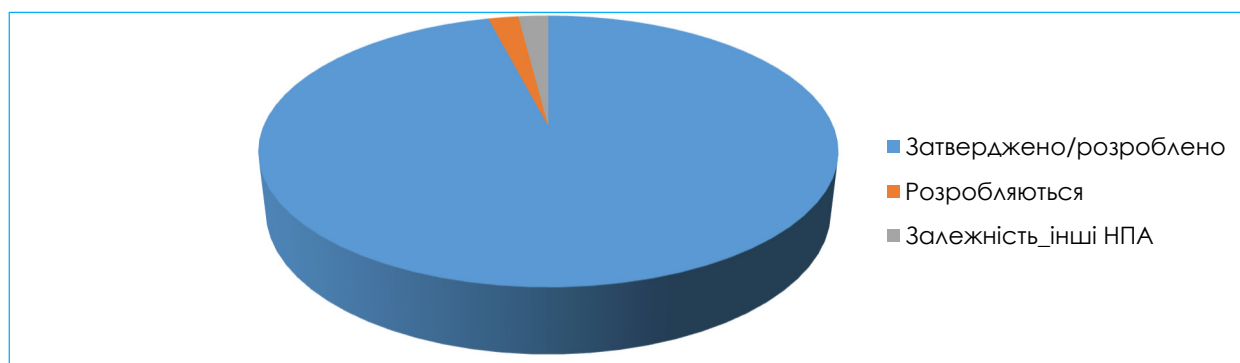

Рис. 6: Імплементация Закону України «Про фахову передвищу освіту»

Джерело: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-1228>

2.4. Стан процесу імплементации аграрної освіти до правового поля України

Попередній процес реалізації передбачав такі процедурні дії та заходи:

1. Порядок імплементации Закону України «Про фахову передвищу освіту» передбачає загалом прийняття 66 нормативно-правових актів (НПА). Наказом МОН від 24 вересня 2019 року №1228 визначено розробку і затвердження 49 НПА. Крім того, мають бути розробленими й інші 17 НПА, які не увійшли до вищезазначеного наказу. Поточний стан виконання наказу №1228 такий (див. рис.6):
 - 47 НПА, що відповідає 95,9%, вже прийнято;
 - 1 НПА, що еквівалентно 2%, нині в розробці через його залежність від розробки інших НПА;
 - 1 НПА, що відповідає 2%, нині ще розробляється.
2. На тлі наслідків COVID та війни для діяльності МОН та Державної служби якості освіти (ДСЯО) зазначені вище показники розробки та затвердження НПА мають бути розцінені як значні. Це стосується, зокрема, високих технічних вимог до НПА, які мають бути розроблені на тлі обмежених фінансових ресурсів.
3. Деякі НПА мають добрі шанси на однакове застосування на всіх освітніх рівнях через «інтеграцію» або «універсальність». Зокрема, йдеться про:
 - **Порядок сертифікації педагогічних працівників** закладів фахової передвищої освіти (надалі – ЗФПО)
 Підставою для цього є пункт 9 частини четвертої статті 17 Закону України «Про фахову передвищу освіту». Крім того, є загальні положення частини третьої статті

24 Закону України «Про фахову передвищу освіту» щодо сертифікації за Законом України «Про освіту».

- **Положення про атестацію педагогічних працівників ЗФПО**

З урахуванням наявності педагогічних працівників у всій системі освіти запроваджується для всіх рівнів освіти.

- **Положення про відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах фахової передвищої освіти, а також порядок надання їм академічної відпустки**

Положення про відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах фахової передвищої освіти, а також порядок надання їм академічної відпустки може бути реалізоване в межах нової редакції Положення про відрахування, переведення, поновлення на навчання здобувачів фахової передвищої, вищої освіти та Порядку надання академічної відпустки здобувачам фахової передвищої, вищої освіти.

В процесі імплементації Закону відповідно до наказу МОН №1228 розроблено проєкти постанов КМУ та здійснено супровід їх розгляду і затвердження, накази МОН, які забезпечують професійну підготовку в аграрних фахових коледжах. Відповідно до Закону МОН має розробити ще 17 НПА крім визначених наказом МОН №1228. Динаміка розробки і затвердження цих НПА дозволяє стверджувати, що показники виконання становлять 76,5 % (рис.7).

НПА_Закон (крім наказу МОН №1228 від 24.09.2019)

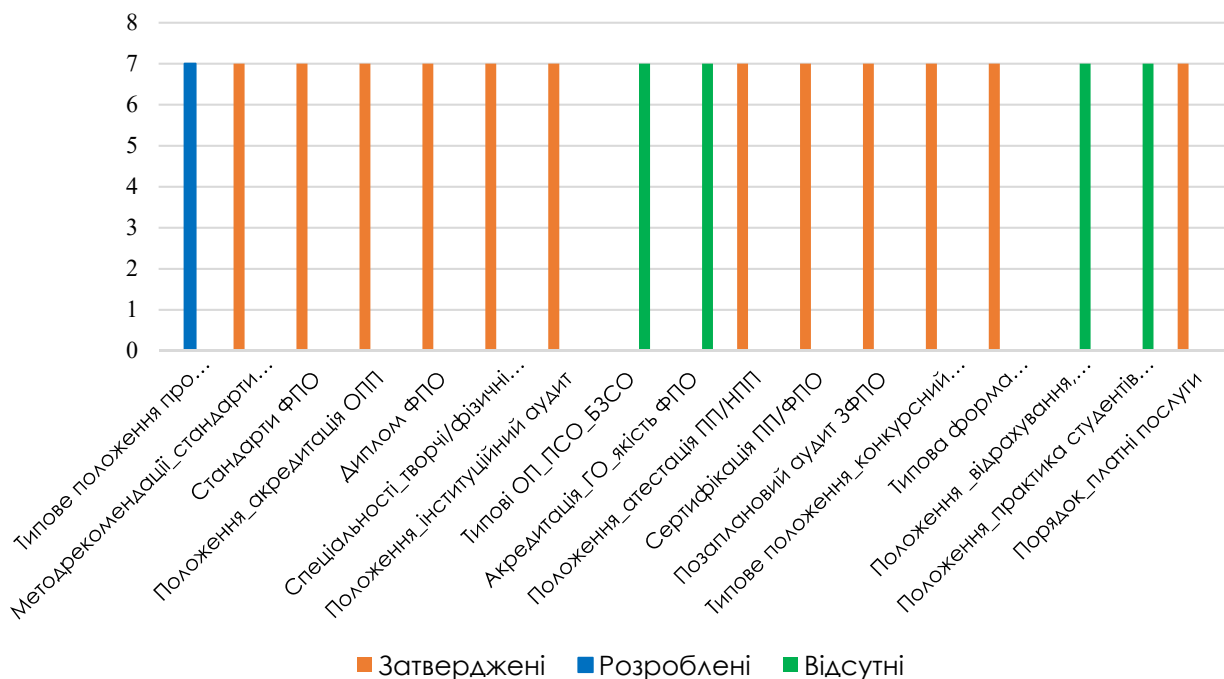

Рис. 7: Стан впровадження НПА Міністерством освіти і науки України

Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

2.5. Неврегульованість системних правових питань процесу впровадження аграрної освіти в правову систему України, що потребують врегулювання

Необхідно завершити процес розроблення і затвердження таких НПА:

- Положення про практичну підготовку здобувачів фахової передвищої освіти:
Проект цього НПА розроблено в МОН.
- Положення про переведення, відрахування, поновлення, надання академічної відпустки здобувачам фахової передвищої освіти:
Проект цього НПА поки що відсутній у МОН.
- Типове положення про організацію освітнього процесу у закладах фахової передвищої освіти:
Проект цього НПА розроблено в МОН.

Оцінка: загалом прогрес у імplementації закону можна оцінити як задовільний. Проте все ще існує значна потреба в діях. Втім, сьогодні результати дають можливість здійснювати професійне навчання у фахових коледжах.

2.6. Системні правові питання, що потребують врегулювання щодо фахової передвищої освіти

2.6.1. Закони і кодекси

- **Конституція України**
Унесення змін до частини 3 статті 53 щодо доповнення рівнів освіти фаховою передвищою освітою.
- **Податковий кодекс України**
Термінологію Кодексу ще необхідно привести у відповідність до термінології законодавства у сфері освіти в Україні.
- **Кодекс Законів про працю України (КЗпП)**
Потрібно внести зміни з метою загальної можливості прийняття на роботу у віці 15 років за умови дотримання правил захисту неповнолітніх (до 18 років).
- **Цивільний кодекс України**
Статус фізичних осіб, які не мають повної цивільної дієздатності, необхідно доповнити правом укладати трудові договори без згоди батьків (усиновлювачів) або піклувальників.
- **Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік»**
Проектні показники мають відповідати нормативам фінансування бюджетних програм 2022 року у сфері фахової передвищої освіти з корегуванням відповідно до індексу інфляції.
- **Стратегія розвитку фахової передвищої освіти**
Немає, необхідно розробити і затвердити нормативно-правовим актом КМУ.

- **Операційний план реалізації Стратегії розвитку фахової передвищої освіти**

Потрібно розробити і затвердити актом МОН.

2.6.2. Інші системні правові питання, які потребують врегулювання з метою повної реалізації Закону України «Про фахову передвищу освіту» і стосуються питань фінансування та класифікації професій в НПА

Для запуску та застосування моделі «багатоканального» фінансування (стаття 66 Закону України «Про фахову передвищу освіту») **необхідно видати постанови КМУ про:**

- освітню субвенцію на здобуття повної загальної середньої освіти – на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників, які у державних закладах фахової передвищої освіти, що фінансуються з державного бюджету, та у приватних закладах фахової передвищої освіти надають повну загальну середню освіту;
- освітню субвенцію на надання фахової передвищої освіти за спеціальностями, яким надається особлива підтримка;
- освітню субвенцію на надання фахової передвищої освіти особам з особливими освітніми потребами;
- освітню субвенцію на підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти;
- освітню субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання обов'язків засновника державних закладів фахової передвищої освіти у частині забезпечення утримання та розвитку матеріально-технічної бази державного закладу фахової передвищої освіти на рівні, достатньому для виконання вимог стандартів освіти та ліцензійних умов;
- державну та місцеву фінансову підтримку для здобуття фахової передвищої освіти.

Примітка: питання може бути вирішене як шляхом розробки і затвердження окремих постанов КМУ, так і шляхом унесення змін до постанови КМУ від 14 січня 2015 р. № 6 «Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6-2015-%D0%BF#Text>

Необхідно ініціювати та впроваджувати **нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування всіх рівнів** з метою запровадження «багатоканальної» моделі фінансування (ст. 66 Закону України «Про фахову передвищу освіту»). Це стосується регіональних програм та видачі розпоряджень щодо залучення:

- - коштів бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад на оплату послуг з надання фахової передвищої та вищої освіти;
- - коштів місцевих бюджетів всіх рівнів на надання фінансової підтримки:
 - закладам фахової передвищої освіти, розташованим у відповідній адміністративно-територіальній одиниці, згідно з програмою соціально-економічного розвитку території, затвердженої у встановленому порядку;

- працівникам та здобувачам освіти закладів фахової передвищої освіти, розташованих у відповідній адміністративно-територіальній одиниці, згідно з рішеннями відповідних органів місцевого самоврядування.

Необхідно скасувати **Національний Класифікатор України Класифікатор професій ДК 003:2010** <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>.

Питання визнання кваліфікацій передати акредитованим Національним Агентством Кваліфікацій кваліфікаційним центрам і роботодавцям.

3. Інституції, відповідальні за розробку нормативних документів (наприклад, розробка кваліфікаційних характеристик) для навчання в аграрних фахових коледжах

Відповідно до вимог законодавства розробку нормативних документів (положень) щодо навчання в аграрних фахових коледжах здійснюють такі установи/інститути (див. рис. 8):

Органи влади і управління

- Верховна Рада України (закони)
- Президент України (укази)
- ЦОБВ (центральні органи виконавчої влади) - постанови, накази

Органи місцевого самоврядування

- Обласні ради/обласні державні адміністрації (в межах делегованих повноважень)
- Районні ради/районні державні адміністрації (в межах делегованих повноважень)
- Ради територіальних громад/виконкоми та апарати рад територіальних громад (в межах делегованих повноважень)

Рис. 8: Установи-учасники розробки нормативних документів

Джерело: Власне зображення

Розробка нормативних документів щодо організації навчання в аграрних коледжах є частиною сфери фахової передвищої освіти і здійснюється такими установами (див. рис. 9):

Рис. 9: Органи управління у сфері фахової передвищої освіти

Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

Головну роль у розробці НПА для регламентації навчання в аграрних фахових коледжах відіграє **Міністерство освіти і науки України (МОН)** mon@mon.gov.ua.

МОН не тільки здійснює нормативно-правове забезпечення фахової передвищої освіти, а й бере участь у нормопроектувальній діяльності інших ЦОБВ, Кабінету Міністрів України, здійснює погодження проєктів НПА у сфері фахової передвищої освіти, розроблених іншими ЦОБВ.

У структурі МОН питаннями фахової передвищої освіти займається директорат фахової передвищої, вищої освіти. У структурі директорату сформовано два підрозділи фахової передвищої освіти (див. рис.10).

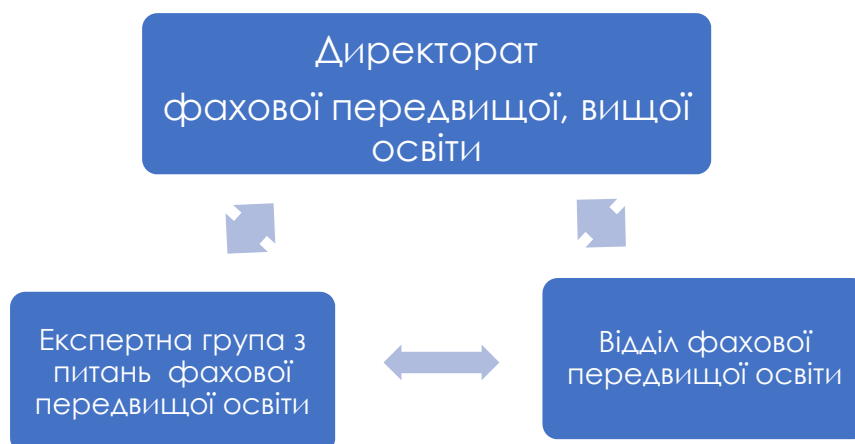

Рис. 10: Підрозділи фахової передвищої освіти у структурі МОН

Джерело: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/kontaktna-informaciya/strukturni-pidrozdili-mon/direktorat-vishoyi-osviti-i-osviti-doroslih>

Кваліфікаційні характеристики професій формує Міністерство соціальної політики України шляхом видання відповідного Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників.

Цей Довідник можна переглянути та завантажити в інтернеті за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0336203-04#Text>

4. Установи, відповідальні за зміст викладання (навчальні плани/програми), включаючи положення про кваліфікаційні іспити в аграрних фахових коледжах

Навчальні програми/навчальні плани складають відповідно до стандартів фахової передвищої освіти та освітньо-професійних програм.

Стандарти фахової передвищої освіти розробляє сектор фахової передвищої освіти Науково-методичної ради МОН (див.: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/fahova-peredvisha-osvita/sektor-fahovoyi-peredvishoyi-osviti>), затверджує МОН (див.: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/fahova-peredvisha-osvita/sektor-fahovoyi-peredvishoyi-osviti/zatverdzeni-standarti>).

Розробку освітньо-професійних програм здійснюють заклади фахової передвищої освіти з урахуванням вимог Закону та наказу МОН від 01.07.2021 №749 «Про затвердження положення про акредитацію освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти» (див.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1608-21#Text>).

Навчальні програми для здобуття загальної середньої освіти (примітка: це український еквівалент вступної кваліфікації загальної школи) розробляє і затверджує МОН (див.: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>).

У разі, якщо немає відповідних навчальних планів і програм відповідний заклад фахової передвищої освіти має право в межах своєї автономії розробляти/створювати та затверджувати власні навчальні плани та програми. Здійснюється це на підставі частини третьої статті 2 Закону України «Про фахову передвищу освіту» (див.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>) з урахуванням відповідних вимог Національної рамки кваліфікації до освітньо-кваліфікаційного рівня «Молодший спеціаліст». Про це йдеться у підпункті 12 пункту 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про фахову передвищу освіту».

Державна служба оцінювання якості освіти (ДСОЯО) та Державна установа «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти» (Науково-методичний центр ВФПО) розробили та опублікували на своїх вебсайтах методичні рекомендації як робочу основу для створення освітньо-професійних програм за окремими спеціальностями та навчальних планів:

- Офіційний сайт Державної служби оцінювання якості освіти https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/Metodichni_rekomendacii_rozroblennya_OOP_FPO_2022.pdf і Науково-методичного центру ВФПО
- https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2022/06/21062022_mr_compressed-1.pdf

Науково-методичний центр ВФПО також має завдання сприяння якості освіти. Це охоплює методичну допомогу у розробці навчальних програм/планів у освітньому

процесі та методичний моніторинг професійного навчання у сфері фахової передвищої освіти

(див.: <https://nmc-vfo.com/osvita/navchalno-metodychne-zabezpechennya-2/>)

У разі, якщо немає навчальних програм за освітнім напрямом зміст навчальних програм реалізують безпосередньо заклади фахової передвищої освіти в установленому законодавством порядку.

Проведення кваліфікаційних іспитів у сільськогосподарських фахових коледжах регулюється або Положенням про організацію освітнього процесу у відповідному закладі, або шляхом розробки та затвердження спеціальних положень про проведення іспитів. Якщо іспит регулюється Положенням про організацію освітнього процесу відповідного закладу, він, зазвичай, має містити окремий відповідний розділ для детальної регламентації іспиту який завершується присвоєнням відповідної освітньої та/або професійної кваліфікації. У цьому контексті кращим варіантом є розробка та ухвалення педагогічною радою окремого Положення про кваліфікаційний іспит. На рис. 11 показано огляд установ, завданням яких є розробка змісту навчальних планів/програм для фахової передвищої освіти.

МОН	<ul style="list-style-type: none">• Стандарти• Навчальні програми ПСО
ДСЯО Науково-методичний центр ВФПО	<ul style="list-style-type: none">• Акредитація ОПП• Забезпечення якості• Методичне забезпечення
Заклад ФПО	<ul style="list-style-type: none">• ОПП, навчальна програма• Навчальний план• Положення про іспити

Рис. 11. Установи-учасники формування змісту навчальних програм/навчальних планів

Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

5. Інші установи, які беруть участь в організації навчання в аграрних фахових коледжах. Їхні завдання, права та обов'язки

На додаток до установ та організацій, згаданих у пунктах 4 та 5, над забезпеченням і гарантуванням навчання в закладах фахової передвищої освіти в межах покладених на них обов'язків також працюють

- Кабінет Міністрів України (КМУ) <https://www.kmu.gov.ua/>
- Національне Агентство Кваліфікацій (НАК) <https://nqa.gov.ua/>
- заклади вищої освіти (ЗВО) – для аграрних закладів фахової передвищої освіти – відокремлених структурних підрозділів ЗВО
- органи місцевого самоврядування – обласні та міські ради, їх виконавчі органи, обласні державні адміністрації (ОДА) в межах делегованих повноважень (рис.12).

Кабінет Міністрів України

- ухвалення постанов і розпоряджень
- формування проекту Державного бюджету
- спрямування діяльності МОН

Національне Агентство Кваліфікацій

- супровід Національної системи кваліфікацій
- створення і ведення Реєстру кваліфікацій
- акредитація кваліфікаційних центрів
- розроблення критеріїв визнання повних/часткових кваліфікацій

Заклади вищої освіти

- виконання делегованих повноважень від імені засновника
- здійснення контролю за діяльністю
- погодження головних напрямів діяльності

Органи місцевого самоврядування

- виконання функцій засновника для юридичних осіб ЗФПО
- здійснення контролю за діяльністю
- погодження головних напрямів діяльності

Рис. 12: Завдання установ які забезпечують навчання в аграрних ЗФПО

Джерело: Власне зображення

Права та обов'язки цих органів щодо закладів фахової передвищої освіти регулюються законами України, постановами Кабінету Міністрів України, а також положеннями, інструкціями та статутами (див. рис. 13-16).

Особливістю роботи органів місцевого самоврядування є те, що їх повноваження можуть бути делеговані, а саме:

- обласні ради – обласним державним адміністраціям (ОДА) і
- районні ради – районним державним адміністраціям (РДА).

У питаннях виконання делегованих повноважень державні адміністрації підзвітні і підконтрольні відповідним радам.

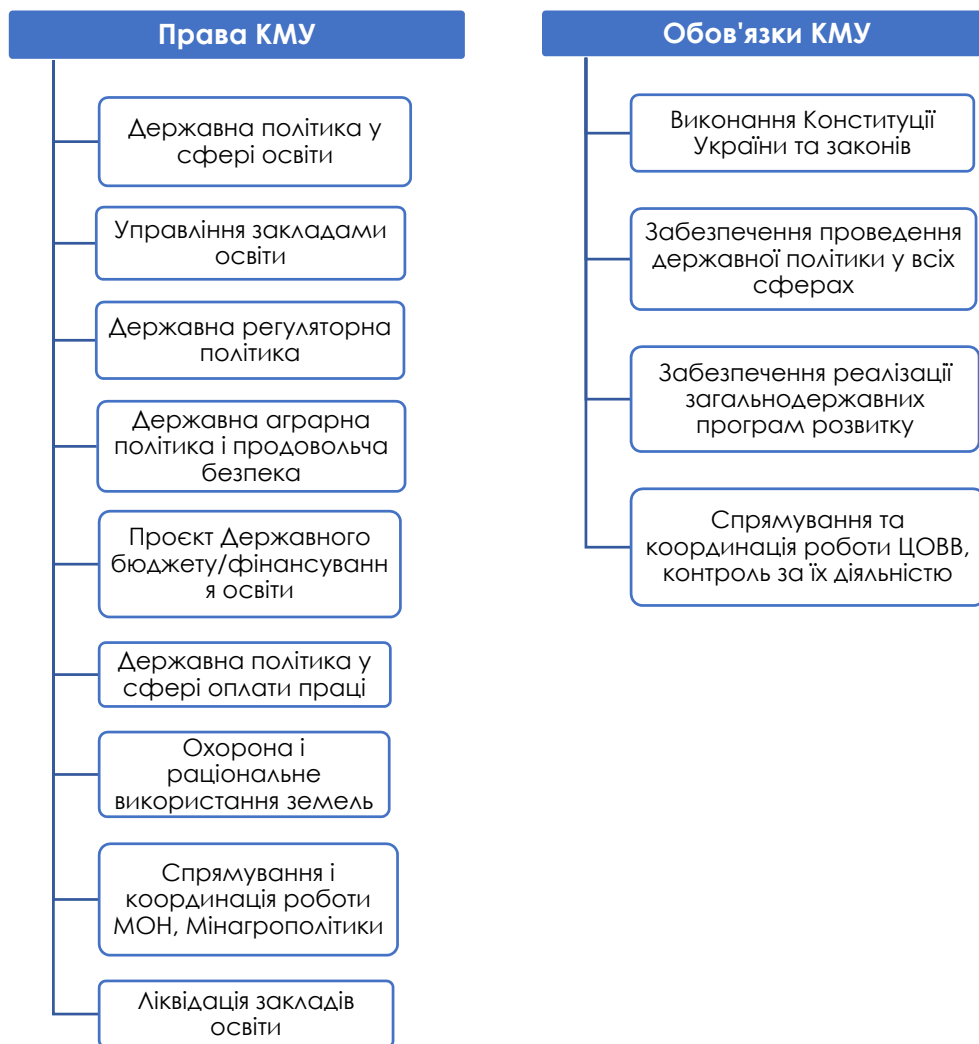

Рис. 13: Права і обов'язки КМУ у сфері діяльності аграрних ЗФПО

Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

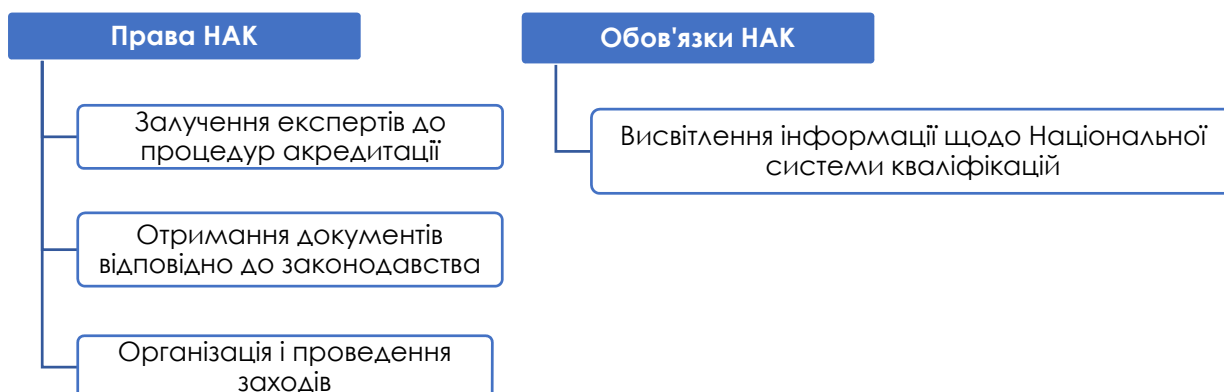

Рис. 14: Права і обов'язки НАК у сфері освіти

Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2018-%D0%BF#Text>

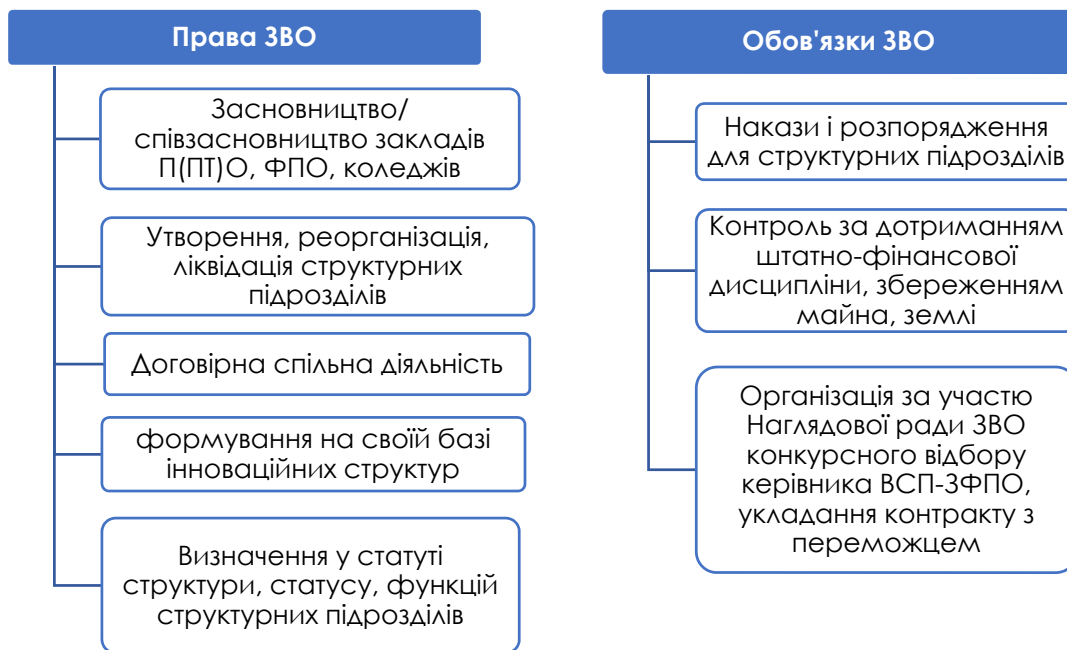

Рис. 15: Права і обов'язки ЗВО щодо ВСП-фахових коледжів

Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

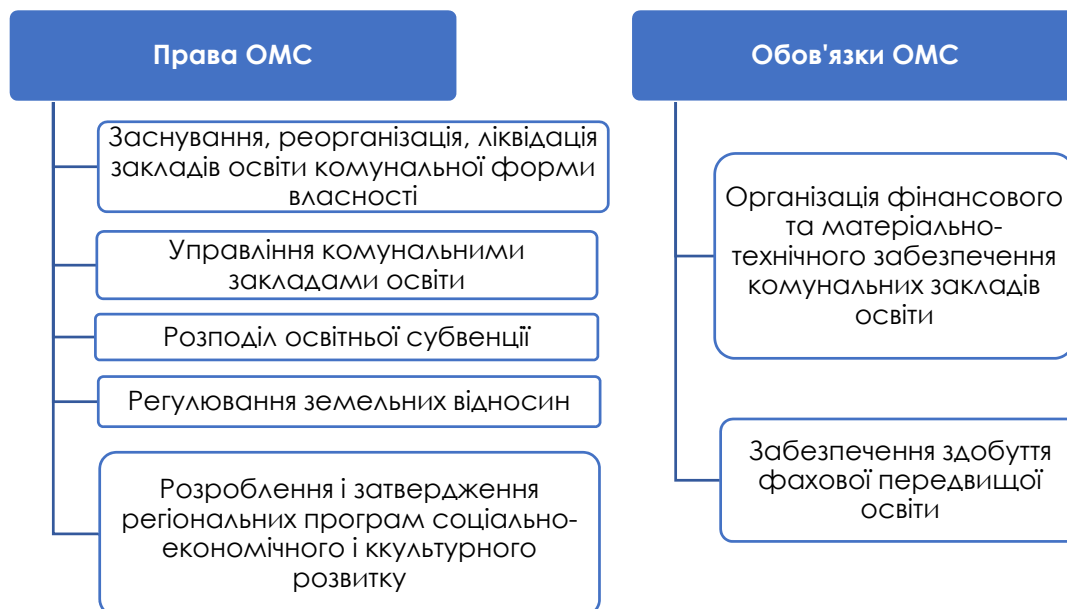

Рис. 16: Права і обов'язки ОМС щодо фахових коледжів

Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Принципи фінансування роботи аграрних фахових коледжів

Фінансування аграрних закладів фахової передвищої освіти здійснюється за такими принципами:

- відповідно до форми власності/типу засновника (див. рис. 17);
- використання коштів загального та спеціального фондів (див. рис. 18);
- залучення коштів з різних джерел не заборонених законодавством;
- зростання частки витрат із спеціальних фондів від діяльності на дослідних полях.

Рис. 17: Типи ЗФПО за формою власності та джерелами фінансування

Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

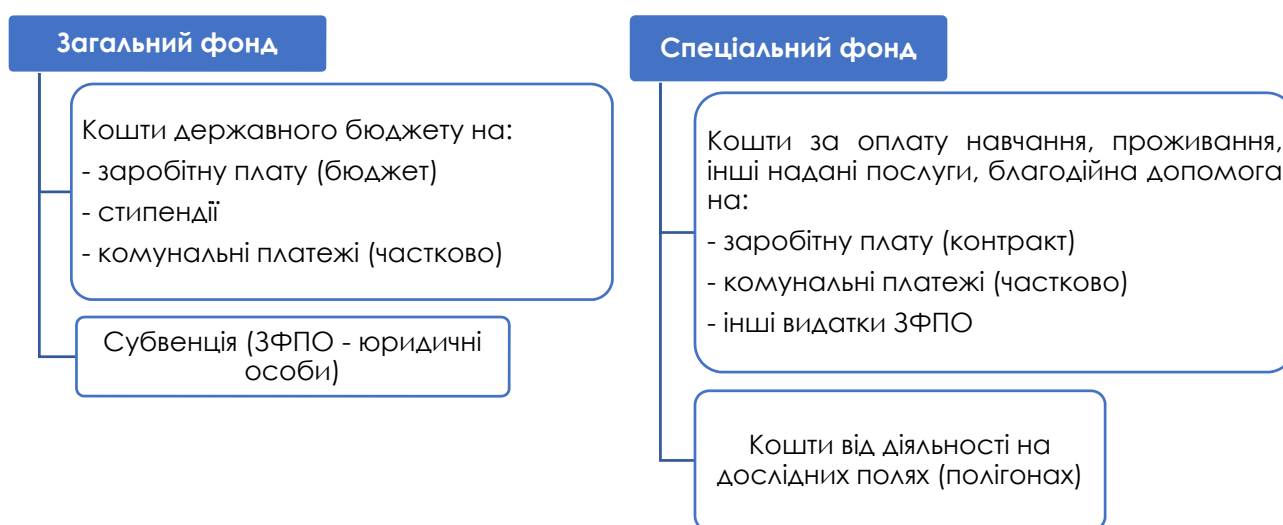

Рис. 18: Джерела фінансування та видатки аграрних ЗФПО

Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

Аграрні заклади фахової передвищої освіти стикаються з такими проблемами фінансування:

- недостатнє фінансування з державного бюджету (переважно фінансуються лише пріоритетні («захищені») статті витрат);
- відсутність субвенції державним аграрним закладам ФПО (відсутнє фінансування з державного бюджету на видатки, зазначених у підпунктах 2-6 частини 1 статті 66 Закону України «Про фахову передвищу освіту»);
- недостатнє фінансування з місцевих бюджетів на оплату послуг з виконання державного (регіонального) замовлення з надання фахової передвищої освіти (підпункт 8 частини 1 статті 66 Закону);
- відсутність залучення коштів місцевих бюджетів всіх рівнів на надання фінансової підтримки ЗФПО згідно з регіональними програмами соціально-економічного розвитку (підпункт 9 частини 1 статті 66 Закону);
- відсутність коштів місцевих бюджетів всіх рівнів на надання пільгових довгострокових кредитів для здобуття фахової передвищої освіти (підпункт 11 частини 1 статті 66 Закону України «Про фахову передвищу освіту»), державної та місцевої фінансової підтримки для здобуття фахової передвищої освіти (підпункт 12 частини 1 статті 66 Закону України «Про фахову передвищу освіту»), державної цільової підтримки для здобуття фахової передвищої освіти (підпункт 13 частини 1 статті 66 Закону України «Про фахову передвищу освіту»).

Авторська пропозиція: В умовах воєнного стану і дефіциту державного бюджету України потрібні **проєкти співфінансування, регіональні програми підтримки закладів фахової передвищої освіти** або включення відповідних заходів підтримки до **наявних програм соціально-економічного розвитку відповідних регіонів**.

7. Інші національні та регіональні органи чи комітети, які супроводжують (підтримують/регулюють) діяльність аграрних фахових коледжів

Державні органи (їх структури) які безпосередньо чи опосередковано підтримують та/або регламентують роботу аграрних фахових коледжів (рис.19):

Рис. 19: Національні та регіональні органи які підтримують/регламентують роботу аграрних коледжів

Джерело: Власне зображення

8. Процедури ініціювання та інтеграції інновацій до освітнього процесу та порядок їх законодавчого впровадження

Внесення новацій до освітнього процесу, їх імплементація до правового поля залежать від кількох чинників (див. рис. 20)

Сутність новацій

- Міжнародні проєкти
- Національні проєкти
- Регіональні проєкти
- Проєкти у закладі освіти

Статус закладу

- Юридична особа (державної, комунальної, приватної форми власності)
- Відокремлений структурний підрозділ ЗВО (державної, комунальної, приватної форми власності)

Рис. 20: Особливості внесення новацій до освітнього процесу

Джерело: Власне зображення

Механізм внесення інновацій у викладання залежить від ініціатора модернізації та його правового статусу і має певні відмінності (див. рис. 21). Наприклад, для входження до Всеукраїнського пілотного проєкту з дуальної освіти потрібне погодження МОН, для регіональних проєктів характерним є погодження з відповідним департаментом/управлінням освіти, або відповідним органом місцевого самоврядування (регіональні програми підтримки ЗФПО).

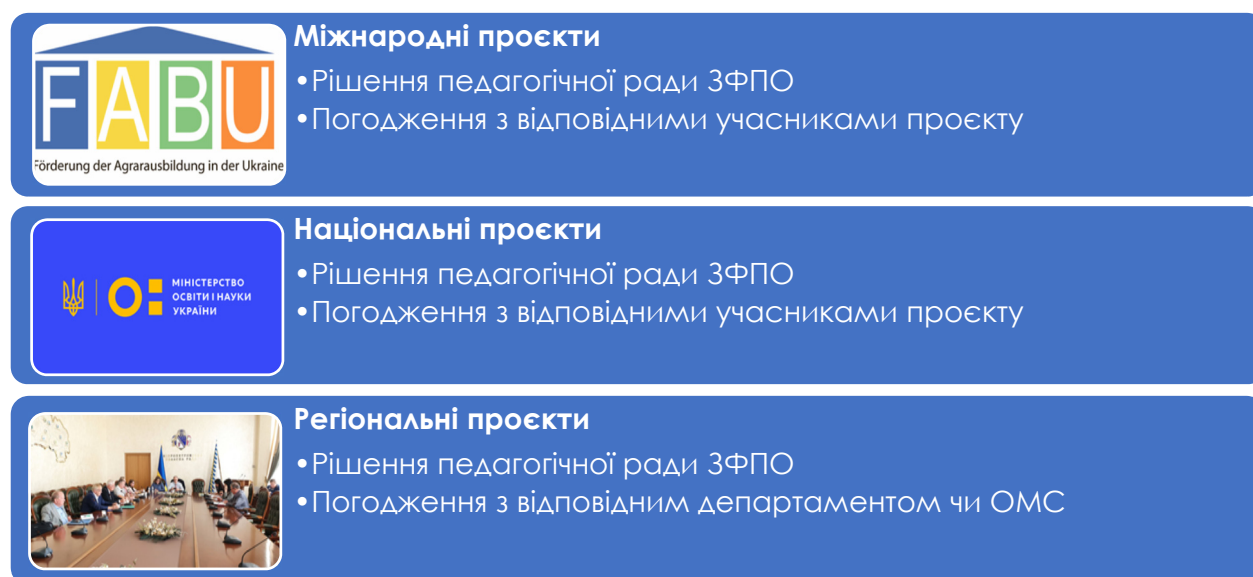

Рис. 21. Механізм внесення новацій до процесу викладання

Джерело: Власне зображення

Імплементація інновацій в освітньому процесі до правового поля залежить від рівня проєкту (рис.20-22).

У закладі	Регіональні	Національні	Міжнародні
<ul style="list-style-type: none"> •Рішення педагогічної ради •Наказ та/або Положення 	<ul style="list-style-type: none"> •Рішення педагогічної ради •Наказ та/або Положення •Угоди, договори з учасниками •Наказ чи розпорядження департаменту чи ОМС 	<ul style="list-style-type: none"> •Рішення педагогічної ради •Наказ та/або Положення •Наказ ЦОБВ або постанова КМУ 	<ul style="list-style-type: none"> •Рішення педагогічної ради •Наказ та/або Положення •Наказ ЦОБВ або постанова КМУ •Закон (за необхідності)

Рис. 22: Імплементація новацій в освітньому процесі до правового поля

Джерело: Власне зображення

Впроваджуючи інновації в освітній процес, необхідно звернути увагу на законодавчо визначений ступінь автономії відповідного ЗФПО. Відповідне положення міститься в ч.3 ст.2 Закону України «Про фахову передвищу освіту», де зазначено: «Заклад фахової передвищої освіти має право самостійно ухвалювати рішення з будь-яких питань у межах своєї автономії, визначеної законодавством та установчими документами, зокрема з питань, не врегульованих законодавством».

Див.: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2745-19>.

9. Підсумки та висновки

Система освіти в Україні навіть у 2023 році все ще несе на собі відбиток проблем, що існували в українському суспільстві з моменту здобуття незалежності. Попри те, що в 1991 році громадянське суспільство України раз і назавжди вирішило розпрощатися з режимом комуністичного правління, досягнути достатньо глибоких й стійких перетворень поки що так і не вдалося. Після зміни системи і переходу до ринкової економіки у всій системі фахової передвищої освіти та в її складовій частині – аграрних коледжах теж бракувало кваліфікованих викладачів, наставників, нових концепцій викладання та відповідних навчальних матеріалів. Економічні проблеми й тут, як і у всій системі освіти, надовго паралізували впровадження реформ. З 24 лютого 2022 року на заваді реформам стала повномасштабна війна.

Хоча завдяки ухваленню різних законів про освіту (наприклад, у 1996 та 2017 роках) було створено важливу правову основу для відповідної реорганізації системи освіти, послідовна реалізація сформульованих у них головних цілей освіти в багатьох сферах здійснювалася не в повному обсязі, а тому розбіжність між планами та концепціями, з одного боку, та їхньою розробкою та реалізацією, з іншого, й досі не вирішена. Отже, фахова передвища освіта, зокрема в аграрних фахових коледжах, залишається особливо проблемною ділянкою української системи освіти станом на сьогодні.

У багатьох сферах системи освіти невирішене питання кадрової спадкоємності перешкоджає інтелектуальному, професійному та методологічному оновленню або, принаймні, ускладнює реформування чи впровадження змін у системі освіти. Реформаторськи налаштовані вчителі й викладачі, що сповідують творчі й новаторські підходи і здатні скористатися автономією, наданою нещодавно законами України «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту» є рідкістю. Зокрема, бракує добре підготовлених викладачів закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, що повністю відповідають вимогам динамічного ринку праці. Саме висококваліфіковані фахівці часто залишають низькооплачувану професію вчителя чи викладача і переходять у приватний сектор, де їм пропонують більш адекватну оплату праці, яка відповідає їхньому кваліфікаційному рівню.

До того ж оновлення змісту системи освіти в багатьох сферах все ще перебуває на початковому етапі. Це однаковою мірою стосується як змісту викладання, навчальних курсів, так і програм фахової передвищої освіти, зокрема у сфері практичної підготовки. Причина такого становища полягає в браку коштів на створення нових програм для системи практичної підготовки, розроблення й розповсюдження доопрацьованих або нових підручників, навчальних матеріалів тощо, а також оплату праці необхідного для цього кадрового потенціалу. Попри всі проблеми, слід відзначити неабиякі зусилля державної влади з подолання існуючих недоліків та прогалин, хоча рівень інтенсивності й темпи відповідних перетворень не завжди відповідають реальним потребам та обставинам.

Дослідження під назвою «Аналіз нормативно-правових актів у сфері фахової передвищої освіти» є системним узагальненням нормативно-правової бази у сфері фахової передвищої освіти і навчання в Україні. В ньому проаналізовано тенденції поточного розвитку, основні суб'єкти й проблемні сфери. Зокрема розглянуто такі теми:

- нормативно-правова /законодавча база
- відповідальні установи – учасники розробки нормативних документів (наприклад, формування опису професій) й формування змісту навчальних програм/навчальних планів, включаючи положення про проведення кваліфікаційних іспитів у аграрних фахових коледжах;
- характеристика інших відповідальних установ (завдання, права та обов'язки), які беруть участь у організації навчання й викладання в аграрних фахових коледжах;
- принципи фінансування аграрних фахових коледжів;
- характеристика регіональних та національних органів, які супроводжують (підтримують/регламентують) роботу аграрних фахових коледжів;
- механізми внесення новачій в освітній процес та їхня імплементації в правовому полі.

Однією з цілей сучасної освітньої політики є посилення орієнтації програм й змісту навчання в системі фахової передвищої освіти на потреби сучасного ринку праці. Запроваджені заходи зосереджено на вдосконаленні нормативно-правової бази, результатів викладання та навчання, а також на конкретних змінах у практиці навчання й оцінювання знань. Щоб запровадити компетентнісно-орієнтований підхід до формування змісту освіти, потрібно оновити застарілі кваліфікаційні характеристики в існуючій системі професійної кваліфікації працівників, що отримали фахову

передвищу освіту в аграрних фахових коледжах, і замінити їх на нові професійні стандарти, а освітні програми наповнити новим змістом в інтересах студентів та роботодавців.

Для такого комплексного оновлення змісту та матеріально-технічної бази закладів фахової передвищої освіти (включно з аграрними фаховими коледжами) досі бракувало коштів. Тому відбулися здебільшого точкові зміни, а про фундаментальні реформи поки що говорити немає достатніх підстав.

Для того щоб здійснити докорінну трансформацію системи фахової передвищої освіти, необхідно:

- окрім створення сучасної правової бази та оновлення змісту освіти, освітніх програм та описів професій відповідно до суспільних вимог та міжнародних стандартів, також вдосконалити мережу закладів фахової передвищої освіти (наприклад, шляхом посилення спеціалізації з акцентом на майбутню професію);
- поліпшити фінансове та матеріально-технічне становище закладів, що беруть участь у підготовці фахівців середньої ланки, та поліпшити фахову підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації викладацьких кадрів відповідних закладів освіти.

Сільськогосподарські підприємства й ферми відчувають гостру потребу у висококваліфікованих фахівцях, здатних впоратися з новими викликами, зумовленими змінами. Поки що системі фахової передвищої освіти не вдалося задовольнити/забезпечити попит, що існує в аграрному секторі. Тому вкрай необхідне оновлення змісту й структури професій, за якими здійснюється підготовка фахівців для аграрного сектору, які б відповідали новим рамковим умовам, що склалися в суспільстві й на ринку праці, та вимогам цілеспрямованої модернізації в галузі сільського господарства.

У цьому контексті дедалі більш важливу роль відіграє посилення інтеграції фахової передвищої та загальної середньої освіти. Щоб досягти цієї мети й забезпечити кращу практичну спрямованість навчання, слід ширше залучати до цього процесу сільськогосподарські підприємства/господарства.

Втім, досі бракувало базових передумов: державні підприємства, як і приватні фермерські господарства, самі по собі не в змозі гарантувати й забезпечити високоякісну професійну підготовку. Фермерським господарствам/аграрним підприємствам бракує для цього кваліфікованих фахівців-викладачів і відповідних навчальних програм. Тому професійна підготовка здійснюється за майже незмінними старими принципами.

Для того щоб досягти суттєвого прогресу в системі фахової передвищої освіти й організації навчання в аграрних фахових коледжах, орієнтованого на поставлені цілі, потрібно здійснити такі фундаментальні кроки й реалізувати такі пріоритети:

1. Правові основи й рамкові умови розвитку фахової передвищої освіти в аграрних фахових коледжах – правове підґрунтя.
2. Концепція розвитку фахової передвищої освіти в аграрних фахових коледжах.
 - 2.1. Функції/повноваження:

- коледж;
- господарство (ферма)/сільськогосподарське підприємство.

2.2. Каталог знань і навичок в рамках відповідних професіограм (змістовне наповнення професіограм).

2.3. Правові передумови навчання на підприємствах (базах практики) /Положення про навчання на підприємстві), що охоплює:

- керівництво практикою;
- регулювання стосовно практикантів/стажистів;
- регулювання стосовно підприємства-базы практики.

2.4. Контроль за відповідністю вимогам професії.

3. Організація фахової передвищої освіти в аграрних фахових коледжах.

3.1. Установи-учасники.

3.2. Функції.

3.3. Співпраця.

4. Повноваження, функції й відповідальність керівників практики та наставників/інструкторів від підприємств.

5. Функції й відповідність вимогам місць практики.

6. Фінансування.

Перешкоди для здійснення необхідних заходів та наступних кроків з реформування вбачаються в такому:

- відсутність чітко сформульованих цілей процесу реформування;
- намагання вирішувати тільки окремі явища/проблеми й відсутність загальної концепції. Пропозиція: Розробити стратегію розвитку фахової передвищої освіти;
- часовий вимір ухвалення рішень (процедури ухвалення рішень тривають надто довго. Пропозиції із вдосконалення не встигають за розвитком подій.);
- змістовний вимір процесів ухвалення рішень (вимоги ринку праці, міжнародні стандарти – щоправда законодавчо встановлений принцип державної монополії на освіту загалом втілюється в практику на національному рівні, але на регіональному рівні (місцеве самоврядування) все ще існує надто багато окремих варіантів, які не відповідають вищезазначеним вимогам);
- надто широке коло суб'єктів, залучених до процесів прийняття рішень (кілька міністерств, Національне агентство кваліфікацій при Кабінеті Міністрів України, заклади вищої освіти, науково-методичні центри, обласні адміністрації, органи місцевого самоврядування тощо);
- відсутність структурної адаптації закладів освіти до потреб у фаховій підготовці спеціалістів закладами фахової передвищої освіти;
- відсутність концепції підвищення кваліфікації викладачів (підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації). Наприклад, вже є постанова КМУ від 21 серпня 2019 року № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних фахівців», яка визначає та описує порядок/питання підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>.

У короткостроковій перспективі потрібно врегулювати ці питання зокрема і через скасування або внесення змін до Закону України «Про професійний розвиток працівників» та ухвалення Закону України «Про освіту дорослих».

Положення про практичну підготовку здобувачів фахової передвищої освіти розроблено та проходить досить делікатну державну реєстрацію в Міністерстві юстиції України.

Стратегії розвитку фахової передвищої освіти як окремого документа не існує, але є стратегії на «суміжних рівнях» (професійно-технічна (ПТО) та вища освіта). Розроблення Стратегії фахової передвищої освіти, безумовно, необхідне і має бути своєчасно реалізоване.

Експерти проекту FABU готові надавати свої послуги суб'єктам ухвалення потрібних рішень на політичному й фаховому рівні як радники і наставники з метою супроводу процесу реформ і допомоги в системному аналізі й опрацюванні необхідних документів (наприклад, у розробці дорожньої карти/Стратегії).